

ROL BELİRSİZLİĞİ VE SANAL KAYTARMA: GÖRGÜL BİR ARAşTIRMA

ROLE AMBIGUITY AND CYBERSLACKING: AN EMPIRICAL STUDY

Dr. Öğr. Üyesi Utku GÜĞERÇİN

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
İşletme Fakültesi
Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü
ugugercin@adanabtu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7667-6256

Emel Berkem SİĞİRCİKOĞLU

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yönetim ve Organizasyon ABD Yüksek Lisans Öğrencisi
emelberkem@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0527-142X

Öz

Çalışanların görev, yetki ve sorumluluklarının net olarak tanımlanmamış olması ve/veya görevleri ile ilgili olarak kendilerinden beklenen davranışların çalışanlara açıkça bildirilmemesi rol belirsizliği olarak adlandırılmaktadır. Rol Teorisi'nden hareketle; rol belirsizliği yaşayan çalışanların, maruz kaldıkları stresten dolayı üretkenlik ve performans karşıtı davranışlara yönelebilecekleri öngörülmektedir. Rol belirsizliğine verilen tepkiler farklılaşmakla birlikte, işyerlerinde artan internet kullanımı neticesinde çalışanlar, rol belirsizliğine tepki olarak sanal kaytarma davranışlarına yönelebilirler. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı rol belirsizliğinin, 'dijital çağın kahve molası' şeklinde tanımlanabilecek sanal kaytarma davranışlarını nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Türkiye'deki işletmelerde rol belirsizliğinin yüksek seviyede olmasına ve işyerlerinde internet erişiminin yaygınlaşmasına rağmen, rol belirsizliği ve sanal kaytarma ilişkisini ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olması, araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Araştırma; özel sektör çalışanları üzerinde, anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre çalışanların yaşadıkları rol belirsizliği, sanal kaytarma davranışlarını artırmaktadır. Bu doğrultuda, çalışanlara daha az rol belirsizliği yaşayacakları bir çalışma ortamı sunularak, mesai saatleri içerisinde kişiisel amaçlı internet kullanımının azaltılmaya çalışılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: rol belirsizliği, sanal kaytarma, siber kaytarma, siber aylaklık, işyerinde iş dışı internet kullanımı.

Abstract

The lack of clear definitions regarding the employees' duties, authorities, and responsibilities and/or the absence of explicit disclosure of the expected behaviors in relation to the duties of the employees is called role ambiguity. According to the Role Theory; employees, who experience role ambiguity, may act against productivity and performance due to the stress they are exposed to. Although reactions to role ambiguity differ, as a result of the increased internet use in the workplaces, employees are more prone to engage in cyberslacking behaviors in response to role ambiguity. In this context, the aim of this study is to determine how role ambiguity affects cyberslacking behaviors, which can be defined as 'the coffee break of the modern age'. Despite the high level of role ambiguity and increasing use of the internet in Turkish businesses, the absence of any study analyzing the relationship between role ambiguity and cyberslacking reflects the significance of the study. Data is gathered by survey method and the sample was consisted of private sector employees. Results of the analysis revealed that role ambiguity has a significant positive effect on cyberslacking activities. In this regard, in order to lessen the usage of the internet for personal purposes during working hours, it is recommended that employees should have a working environment with less role ambiguity.

Keywords: role ambiguity, cyberslacking, cyberloafing, cyber-leisure, non-work related internet use at work.

1.GİRİŐ

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, günlük hayat için pek çok kolaylık sağlarken iş hayatı için de çeşitli avantajlar sağlamıştır. Özellikle, bilgi ve iletişim teknolojilerinin bileşenlerinden biri olan ve artık günümüzün vazgeçilmezi haline gelen internet, bilgiye daha kısa sürede ve daha kolay ulaşma imkanı doğurmuştur. Ayrıca internet son dönemlerde, Endüstri 4.0'ın etkisiyle nesnelere interneti, bulut bilişim, artırılmış gerçeklik ile köklü değişimler yaratmaktadır (Eldem, 2017). Hatta internet kullanımı 20. yüzyıl itibariyle işletme giderlerinin azaltılması, online satış, zaman tasarrufu gibi olanaklar sunarken (Anandarajan vd., 2000), günümüzde marka ve halkla ilişkiler yönetimi, kişiselleştirilmiş ürün ya da hizmet sunumu, hatta tüketicilerle ilgili veri temin etme aracı olarak kullanılmaktadır. Fakat tüm bu beraberinde getirdiği olanakların yanı sıra internetin bilinçsiz kullanımı gün geçtikçe artan bir trend içerisinde seyretmektedir. Dolayısıyla internet kullanımı işletmeler için avantaj yanında tehdit niteliği de taşımakta (Wheatherbee, 2010) ve işletmeleri ciddi maliyetlerle karşı karşıya bırakmaktadır (Örücü ve Yıldız, 2014:99). İşyerlerinde internet kullanımından kaynaklanan problemlerden biri de "dijital çağın kahve molası" olarak nitelendirilebilecek sanal kayırtmadır.

Sanal kayırtma, çalışanların iş saatleri içerisinde işletme faaliyetlerinden bağımsız olarak, kişisel amaçlar doğrultusunda web uygulamalarını kullanmaları olarak tanımlanabilir (Lim, 2002:675). Başka bir deyişle sanal kayırtma, mesai saatleri içerisinde iş ile ilgili olmayan internet kullanımını ifade etmektedir. Sanal kayırtma literatürde; sanal (siber) sapkınlık ya da işte kişisel internet kullanımı (Vitak vd., 2011:1751) olarak tanımlandığı gibi Türkçe yazında siber kayırtma, siber aylaklık, sanal tembellik olarak da anılmaktadır. Mesai saatlerinde sosyal medyada vakit geçirmek, online alışveriş yapmak, bahis sitelerine girmek gibi eylemler sanal kayırtma davranışları kapsamındadır. Sanal kayırtma ile ilgili olarak gerçekleştirilen bir araştırmanın sonucuna göre, internet üzerinden alışveriş, borsa, açık artırma ve kumar sitelerinin kullanımı %60 oranında mesai saatlerinde gerçekleşmektedir (Sharma ve Gupta, 2004:76). Konuyla ilgili yurtdışında yapılan piyasa araştırmalarının sonuçlarına göre çalışanların internette geçirdikleri sürenin yarısından fazlası işle ilgili olmayan konuları kapsamakta, erkek çalışanların %4'ü mesai saatlerinde günde yaklaşık 1-2 saat kumar oynamakta, kadınların ise %49'u tatil sezonunda mesai saatleri içerisinde online alışveriş yapmaktadırlar (MySammy, 2013). Ayrıca farklı iki araştırma neticesinde, çalışanların günlük 2,5 saatten haftalık 3 saate kadar kişisel amaçlı internet kullandıkları ortaya konulmuştur (Greenfield ve Davis, 2002; Mills vd., 2001). Liberman vd. (2011)'ne göre sanal kayırtma hem örgüte hem de örgüt çalışanlarına zarar vermekte, söz konusu zararlar internet hatlarında meydana gelen yoğunluk, azalan verimlilik sonucu gerçekleşen milyarlarca dolarlık maddi kayıplar, şirket gizliliğinin ihlali, çalışanların işten çıkarılması ve hatta yasal yaptırımlar şeklinde gerçekleşebilir. Bu görüşü destekler nitelikte, internetin kişisel amaçlarla kullanılmasının işletmelere toplam maliyetinin yıllık 54 milyar dolar olduğu tespit edilmiştir (Young, 2001:7).

Sanal kayırtma ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda çoğunlukla; sanal kayırtma davranışlarının sıklığı (Didden vd., 2009), sanal kayırtma davranışlarının örgütler ve örgüt çalışanları üzerindeki olumsuz etkileri (Wheatherbee, 2010), ziyaret edilen internet sitelerinin türü (Lim vd., 2002; Lim vd., 2005) ve işverenlerin sanal kayırtma davranışlarına yanıt olarak uyguladıkları internet kullanım politikaları, izleme yazılımları ve filtreleri gibi konular incelenmiştir (Ugrin vd., 2008). Söz konusu çalışmaların yanı sıra sanal kayırtmanın öncüllerinin ve ardıllarının da araştırma konusu olduğu görülmüştür. Özellikle uluslararası yazında sanal kayırtmanın iş tatmini (Mahatanankoon, 2006; Messarra vd., 2011), örgütsel adalet (Restubog vd., 2011), rol belirsizliği (Henle ve Blanchard, 2008; Sawitri ve Cahyadin, 2012), örgütsel bağlılık (Niaei vd., 2014; Shamsudin vd., 2012) gibi öncüllerine odaklanıldığı görülmektedir. Ulusal yazında ise her ne kadar örgütsel adalet (Öğüt vd., 2013; Yıldız vd., 2015), iş tatmini (avuşoğlu ve Palamutçuoğlu, 2017; ivilidağ, 2017), örgütsel bağlılık (Candan ve İnce, 2016; Güngör, 2016) gibi öncüllerin sanal kayırtma ile olan ilişkisi üzerinde çalışılmış olsa da ölkemizde işgörenlerin sıklıkla maruz kaldıkları rol belirsizliğinin (Polatçı ve Boyraz, 2010) sanal kayırtma ile ilişkini doğrudan konu alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Örgütsel davranışı etkileyen önemli stres kaynakları arasında yer alan rol belirsizliği; çalışanların görev, yetki ve sorumluluklarının net olarak tanımlanmamış olması ve/veya görevleri ile ilgili olarak kendilerinden beklenen davranışların çalışanlara açıkça bildirilmemesi şeklinde

tanımlanabilir (Kahn vd., 1964). Rol Teorisi'ne göre (Kahn vd., 1964), çalışanların birbiri ile çelişkili ve net olarak açıklanmayan iş rolleri ile karşılaşmaları, yani rol belirsizliği yaşamaları durumunda, görevleri arasında denge kurmaları zorlaşabilmekte, bu durum da strese maruz kalmalarına sebep olmakta ve performansları olumsuz yönde etkilenmektedir (Rizzo vd., 1970). Bu çerçevede rol belirsizliği, çeşitli örgütlerde ve mesleklerde yaygın olan bir stres kaynağı olarak kabul edilmektedir (Henle ve Blanchard, 2008). Oysa alışanların uyumu ve başarısı, rol ve işlevlerinin net bir şekilde tanımlanmış olmasına, işyerindeki her çalışanın kendi rol ve işlevlerini en üst düzeyde yerine getirebilme yeterliliğine ve olanağına sahip olmasına bağlıdır (Aslan, 2004:602). Özellikle Türkiye'deki işletmelerde görev tanımlarının açık biçimde belirlenmemiş olması sebebiyle (Aslan, 2004; Korkut vd., 1999; Koşar vd., 2013) ülkemiz işletmelerinde rol belirsizliğinin yüksek seviyede olduğu düşünölmektedir. Bunun sonucunda çalışanlar, yaşadıkları rol belirsizliğinin yol açtığı stres ve performans yetersizliği ile başa çıkma mekanizması olarak sanal kaytarma davranışına yönelebilmektedirler (Folkman ve Lazarus, 1988; Henle ve Blanchard, 2008; Sawitri, 2012). Bu bağlamda rol belirsizliğinin sanal kaytarma ile ilişkisinin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu konuya odaklanan Sawitri (2012:324) alışanların, interneti kullanma bilgi ve becerilerine bakılmaksızın rol belirsizliğine maruz kalmaları durumunda daha fazla sanal kaytarma davranışına yönelediklerini tespit etmiştir. Henle ve Blanchard (2008) tarafından yapılan bir başka çalışmanın neticesinde ise çalışanların, rol belirsizliğinin olumsuz etkileri ile başa çıkmak için sanal kaytarma davranışlarını savunma mekanizması olarak kullanabilecekleri ortaya konulmuştur. Ancak Türkiye'deki yüksek düzeydeki rol belirsizliğine rağmen, ulusal yazında rol belirsizliği ve sanal kaytarma ilişkini doğrudan konu alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu noktadan hareketle bu çalışmanın temel amacı, ülkemizde sıklıkla karşılaşılan rol belirsizliğinin sanal kaytarma davranışları üzerindeki etkisini tespit etmektir. Alanyazındaki mevcut bulgulardan hareketle çalışmanın hipotezi 'H₁: Çalışanların maruz kaldıkları rol belirsizliği, sanal kaytarma davranışları üzerinde pozitif yönde etkilidir.' şeklinde oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında ayrıca çalışanların sanal kaytarma davranışlarına ne kadar zaman ayırdıklarının ve sanal kaytarma için hangi araçları kullandıklarının da tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

2.METODOLOJİ

2.1. Veri Toplama Süreci ve Örnekleme

Araştırmada kullanılan veriler hem elden hem de online anket yöntemi ile kolayda örnekleme yoluyla elde edilmiştir. Araştırmanın evreni, Türkiye'deki işletmelerde çalışıp mesai saatleri içerisinde internete bağlanma imkanına sahip işgörenlerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise Adana ve Mersin illerinde kurulu, özel sektörde faaliyet gösteren hizmet işletmeleri çalışanlarından oluşmaktadır. Evrenin büyüklüğünün net olarak bilinmediği durumlarda, anket formundaki ifade sayısının 10 katı kadar katılımcıya ulaşılması, kabul gören bir yaklaşımdır (Costello ve Osborne, 2005:4). Ancak bu oranın 5'in altına inmemesi önerilmektedir (Hair, 2010:175). Söz konusu yeterlilikleri sağlamak amacıyla bu çalışma kapsamında, kolayda örnekleme yöntemi ile 250 anket formu dağıtılmıştır. 233 adet geri dönen anket formunun 37'si eksik yanıtlandığı için analiz dışı bırakılmış ve nihai olarak 196 adet anket analiz edilmiştir. Anket formundaki toplam ifade sayısının 20 olduğu göz önüne alınarak, analize dahil edilen anket formu sayısının asgari yeterliliği sağladığı ve tavsiye edilen sayıya yakın olduğu görölmüştür.

Anket formunda rol belirsizliği değişkeninin ölçümü için Rizzo vd. (1970) tarafından geliştirilen 'Rol atışması ve Rol Belirsizliği Ölçeği'nden faydalanılmıştır. Bu ölçeğin ülkemizdeki geçerlik ve güvenilirlik alışması Erigüç (1994) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçekte, rol belirsizliği boyutunu ölçen 6 adet ifade bulunmaktadır. "İşyerinde ne kadar yetkiye sahip olduğumu biliyorum." ifadesi, bu ölçeekteki ifadelerden örnek olarak verilebilir. Sanal kaytarma değişkeninin ölçümü için ise Örucü ve Yıldız (2014) tarafından farklı ölçeklerdeki (Blanchard ve Henle, 2008; Lim, 2002; Özkalp vd., 2012) ifadelerin bir araya getirilmesi ile oluşturulan ve 14 ifadeden oluşan sanal kaytarma ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklerdeki tüm ifadeler beşli likert tipinde olup rol belirsizliği ölçeğindeki ifadelerden katılım düzeyi '1=Hiç Katılmıyorum'dan '5=Tamamen Katılıyorum'a doğru; Sanal Kaytarma

Ölçeği'ndeki ifadeler ise '1=Hiçbir Zaman'dan '5=Her Zaman'a doğru sıralanmıştır. Ölçeklerdeki ifade sayıları ile birlikte, bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen güvenilirlik analizi sonucunda elde edilen değerler, Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Bilgiler

Ölçek	İfade Sayısı	Cronbach's Alpha
Rol Belirsizliği Ölçeği	6	.88
Sanal Kaytarma Ölçeği	14	.84

Anket formunda ayrıca katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek üzere oluşturulan kişisel form yanında, daha önce Demir vd. (2017)'nin çalışmasında yer alan, çalışanların sanal kaytarma davranışlarına ne kadar zaman ayırdıklarını ve sanal kaytarma için hangi araçları kullandıklarını tespit etmeyi amaçlayan sorular da bulunmaktadır. Katılımcıların samimi cevap verebilmeleri için bu sorular anket formunda 'sanal kaytarma davranışına ayrılan zaman' ve 'sanal kaytarma için kullanılan araçlar' şeklinde değil, 'iş dışı internet kullanımına ayrılan zaman' ve 'iş dışı internet erişimi için kullanılan araçlar' şeklinde sorulmuştur.

2.2.Bulgular

2.2.1. Verilerin Analize Uygunluğu ve Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular

Verilerin analizi aşamasında öncelikle eksik değerlere (missing values) odaklanılmıştır. Toplam 233 adet anket formundan 37'sinde, demografik özellikler ve iş dışı internet kullanım alışkanlıkları ile ilgili sorular eksik yanıtlanmıştır. Dolayısıyla ilgili formlar analiz dışı bırakılmıştır. Ayrıca rol belirsizliği düzeyini ve sanal kaytarma sıklığını ölçen ifadelerden de bazılarının yanıtı bırakıldığı görülmüştür. Yanıtı bırakılan bu ifadeler, anket formundaki ifadelerin toplamının %1'inin altındadır. Oranın oldukça düşük olması nedeniyle analizler aleyhine bir durum bulunmamaktadır. Eksik değerlerin analize uygun hale getirilmesi amacı ile bu değerlere buldukları grubun ortalamaları yazılmış (Acuna ve Rodriguez, 2004:639), nihai olarak 196 adet anket analiz edilmiştir.

Normal dağılım varsayımının kontrolü için Kolmogrov-Smirnov ve Shapiro-Wilks testleri uygulanmış, ayrıca ölçek ifadelerinin basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Test sonuçları verilerin normal dağılımdan düşük düzeyde sapma gösterdiğini ortaya koymuş, dağılımın şekli normal varsayımının ihlal edilmediği, basıklık ve çarpıklık değerlerinin de ± 2 sınırı içerisinde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla verilerin dağılımının analizler için engel teşkil etmediği anlaşılmıştır.

Araştırma kapsamındaki özel sektör çalışanlarının sosyo-demografik özelliklerine yönelik bulgulara göre, katılımcıların %50.5'i erkek (n=99), %60.7'si bekar (n=119), %51'i ise 30 yaş ve altındadır (n=100). Katılımcıların %52.1'i lisans veya lisansüstü (yüksek lisans veya doktora) eğitim derecesine sahip olup (n=102), %57.7'sinin toplam iş tecrübesi 5 yıldan fazladır (n=113). Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin detaylar, Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Özellikler	n	%	Özellikler	n	%
<i>Cinsiyet</i>			<i>Eğitim Durumu</i>		
Erkek	99	50.5	Lise ve altı	62	31.6
Kadın	97	49.5	Ön lisans	32	16.3
<i>Medeni Durum</i>			Lisans	88	44.9
Evli	77	39.3	Lisansüstü	14	7.2
Bekar	119	60.7	<i>Toplam iş tecrübesi (yıl)</i>		
<i>Yaş</i>			5 veya daha az	83	42.3
30 ve altı	100	51.0	6-10 arası	54	27.6

31-40	68	34.7	11-20 arası	44	22.4
41 ve üstü	28	14.3	21 ve üstü	15	7.7

2.2.2. Katılımcıların Sanal Kaytarma Süreleri ve Kullandıkları Araçlar

Demir vd. (2017)'nin sanal kaytarma konusunu ele alan görgül çalışmalarında kullanılmış oldukları tanımlayıcı istatistikler bu çalışma kapsamında da kullanılmıştır. Çalışanlara mesai saatleri içerisinde iş dışı internet kullanımı amacıyla ne kadar zaman harcadıkları sorulduğunda; %61.2'sinin 1 saatten az (n=120), %26.5'inin 1-3 saat arası (n=52), %3.6'sının 3-5 saat arası (n=7), ve %8.7'sinin 5 saat ve üzeri (n=17) sanal kaytarma yaptığı anlaşılmıştır.

Her ne kadar literatürde sanal kaytarma davranışlarının işyeri bilgisayarları aracılığıyla gerçekleştiği varsayılmış ve sanal kaytarma bu şekilde kavramsallaştırılmış olsa da cep telefonu ve tablet gibi cihazların yaygınlaşması, sanal kaytarmanın işyeri bilgisayarı dışındaki araçlarla gerçekleşebileceğine işaret etmektedir. Bu noktadan hareketle araştırma kapsamında çalışanlara, işyerlerinde mesai saatleri içerisinde kişisel amaçlarla internete erişmek için hangi araçları kullandıkları da sorulmuştur. Katılımcıların %8.7'sinin sadece işyeri bilgisayarından (n=17), %57.1'inin sadece şahsi araçlarından (tablet, cep telefonu gibi) (n=112), %34.2'sinin (n=67) ise hem işyeri bilgisayarından hem de şahsi araçlarıyla sanal kaytarma yaptıkları belirlenmiştir. Dolayısıyla bu araştırmadaki örneklem içerisinde sanal kaytarma davranışlarını 'tamamen şahsi araçlarını kullanarak ya da işyeri bilgisayarı ile birlikte şahsi araçlarını da kullanarak' gerçekleştirenlerin toplam oranı %91.3'tür.

2.2.3. Sanal Kaytarma ve Rol Belirsizliğine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan özel sektör çalışanlarının sanal kaytarma davranışları ortalamalarının $\bar{x}=2.95$ (s.s.= $\pm.85$), yaşadıkları rol belirsizliği ortalamalarının da $\bar{x}=3.85$ (s.s.= $\pm.88$) olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3). Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre, bu iki değişken arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır ($r= .35$, $p<.01$). Korelasyon katsayısı, ilişkinin kuvvetinin orta düzeyde olduğunu göstermiştir (Urdu, 2011).

Tablo 3: Tanımlayıcı İstatistikler ve Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	S.K.	R.B.
Sanal Kaytarma (S.K.)	2.95	.85	1	
Rol Belirsizliği (R.B.)	3.85	.88	.350**	1

** $p<.01$

Çalışanların iş yerlerinde maruz kaldıkları rol belirsizliğinin, sanal kaytarma davranışları üzerindeki etkisini belirlemek amacı ile doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz sürecinde öncelikle değişkenler arasında otokorelasyonun olup olmadığı incelenmiştir. Uygulanan regresyon modelinde Durbin Watson katsayısının 2,5'un altında olması (Durbin ve Watson, 1951), değişkenler arasında otokorelasyonun olmadığını göstermektedir. Tablo 4'te görülen basit doğrusal regresyon analizi sonucunda oluşturulan araştırma modeli anlamlı bulunmuş ($F=26.995$; $p<.001$), rol belirsizliğinin sanal kaytarma davranışları üzerinde pozitif yönde etkili olduğu ($\beta=.34$, $p<.001$) görülmüştür.

Tablo 4: Basit Doğrusal Regresyon Sonuçları

Bağımsız Değişken	B	Standart Hata	β	t	P
Sabit	1.65	.26		6.41	.000
Rol Belirsizliği	.34	.07	.35	5.20	.000

R= .35 R²= .12 F(1,195)=26.995 p<.001

Araştırma modelinin R² değeri .12'dir (düzeltilmiş R²=.12). Buna göre çalışanların maruz kaldıkları rol belirsizliği, sergiledikleri sanal kaytarma davranışlarındaki varyansın %12'lik kısmını açıklamaktadır. Geriye kalan varyans, modele ilave edilecek farklı değişkenler tarafından açıklanabilir. Özetle, alışanların yaşadıkları rol belirsizliğinin sanal kaytarma eylemleri üzerinde pozitif yönde ve istatistiki olarak anlamlı düzeyde etkili olduğu bulgulanmış ($\beta=.34$, $p<.001$), çalışmanın hipotezi desteklenmiştir.

3.TARTIşMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, çalışanların iş yerlerinde sıklıkla maruz kaldıkları rol belirsizliğinin sanal kaytarma davranışlarını nasıl etkilediği incelenmiştir. Analizler sonucunda, özel sektör çalışanlarının yaşadıkları rol belirsizliğinin sanal kaytarma davranışlarını artırdığı görölmüş, çalışmanın hipotezi desteklenmiştir. Sonuçlar, uluslararası literatürde bu iki değişkenin ilişkisini inceleyen sınırlı sayıdaki çalışmanın (Folkman ve Lazarus, 1988; Henle ve Blanchard, 2008; Sawitri ve Cahyadin, 2012; Sawitri, 2012) bulguları ile paralellik göstermektedir. Ulusal yazında ise rol belirsizliği ve sanal kaytarma ilişkini doğrudan konu alan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bağlamda araştırma sonuçlarının özellikle ulusal düzeydeki sanal kaytarma literatürüne katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre çalışanların rol belirsizliği algılarındaki azalma, sanal kaytarma davranışlarında anlamlı düzeyde düşüş sağlamaktadır. Bu çerçeve de yöneticilerin, rol belirsizliğini asgari seviyeye indirmeleri önerilmektedir. Rol belirsizliğini azaltmak için kullanılabilecek yöntemler arasında; çalışanların iş yükünün dengeli ve adaletli bir biçimde paylaştırılması, beklentiler arasında uyumsuzluk veya zıtlığa mahal verilmeyecek şekilde görev ve sorumluluk dağıtımı yapılması ve çalışanlara bunlarla ilgili net bilgiler verilmesi, çalışanların hangi görevi nasıl yapacaklarına dair eksiksiz bilgilendirilmesi yer almaktadır (Doğan vd., 2016). Bununla birlikte yöneticiler, rol belirsizliğini artıran unsurlar için de önlem almalıdırlar. Çalışanın; yetkileri konusunda yeterince bilgi sahibi olmaması, üstleri tarafından net ve planlı olarak ulaşması istenen standartlar konusunda bilgilendirilmemesi, işiyle ilgili sorumluluklarını kavrayamamış olması, örgütün kendisinden neleri beklediğini net olarak bilmemesi, görev tanımının açıkça yapılmamış olması rol belirsizliğini artıran etmenlerdir (Ceylan ve Ulutürk, 2006:49).

Her ne kadar rol belirsizliğini azaltmak, sanal kaytarma davranışlarında anlamlı düzeyde düşüşe sebep olsa da teknolojinin günümüzde gerek iş hayatında gerekse özel hayatta vazgeçilmez bir unsur haline gelmesi nedeniyle sanal kaytarma faaliyetleri giderek artış göstermektedir (Weatherbee, 2010:36). Nitekim 2000'li yılların başında gerçekleştirilen araştırmalar, çalışanların günlük 2,5 saatten haftalık 3 saate kadar sanal kaytarma yaptıklarını ortaya koymuştur (Greenfield ve Davis, 2002; Mills vd., 2001). Bu çalışmadaki sonuçlar da çalışanların yaklaşık %40'ının sanal kaytarma faaliyetlerine günlük 1 saat veya daha fazla zaman harcadıklarını ortaya koymuştur. Bu sonuç, Demir vd. (2017)'nin araştırma sonuçları ile de benzerlik göstermektedir.

Sanal kaytarma, çalışanların mesai saatleri içerisinde esas görevlerini gerçekleştirmelerini engelleyerek ya da işlerin tamamlanma sürelerini uzatarak gerek zamanın gerekse diğer kurumsal kaynakların verimsiz kullanımına yol açmaktadır (Demir vd., 2017). Liberman vd. (2011) sanal kaytarmanın, hem örgüte hem de örgüt çalışanlarına zarar verdiğini, söz konusu zararların internet hatlarında meydana gelen yoğunluk, azalan verimlilik sonucu gerçekleşen milyarlarca dolarlık maddi kayıplar, şirket gizliliğinin ihlali, çalışanların işten çıkarılması ve hatta yasal yaptırımlar şeklinde olabileceğini vurgulamışlardır. Literatürde sanal kaytarmanın üretkenlik karşıtı bir eylem olduğunu

savunan çalışmaların yanında, bazı durumlarda motivasyona ve verimliliğe katkı sağlayabileceğini öne süren çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Blanchard ve Henle (2008)'e göre sanal kaytarma eylemlerinin iyi ve kötü olarak keskin bir ayırım ile sınıflandırılması doğru değildir. Öyle ki sanal kaytarma, çalışanların gelişimine katkı sağlayabilmekte (Ünal ve Tekdemir, 2015), alışanların yaratıcılığını güçlendirme ve internet kullanımı konusunda verimliliği arttırmada da faydalı olabilmektedir (Garret ve Dangizer, 2008). Ancak sanal kaytarmanın etkisinin yalnızca çalışanların gelişimi ile sınırlı olmadığı ve bu tür davranışların gerek çalışan gerekse örgüt üzerinde olumsuz etkiler yaratacağı göz ardı edilmemeli, rol belirsizliği gibi unsurlar minimize edilirken işyerinde internet kullanımına yönelik politikalar belirlenmeli ve işverenler tarafından bu politikalara uyum düzeyi takip edilmelidir.

Literatürde sanal kaytarma davranışlarının işyeri bilgisayarları aracılığıyla gerçekleştiği varsayılmış ve sanal kaytarma bu şekilde kavramsallaştırılmış olsa da bu çalışma kapsamında örneklemin yaridan fazlasının sanal kaytarma için yalnızca şahsi araçlarını kullandığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar da Demir vd. (2007)'nin sonuçları ile uyumludur. Dolayısıyla alışanların sanal kaytarma eylemlerini gerçekleştirmek için işyeri bilgisayarlarına bağımlı olmadıkları görölmektedir. İlerleyen dönemlerde yapılacak araştırmalarda, çalışanların hangi sanal kaytarma davranışlarını hangi cihazları kullanarak (işyeri bilgisayarını, cep telefonu ve tablet) gerçekleştirdikleri tespit edilebilir. Elde edilen veriler, örgütlerin sanal kaytarma davranışlarını kontrol altında tutmaları için kullanılabilir.

Bu araştırma, bazı kısıtlayıcı unsurlar barındırmaktadır. Araştırmanın rol belirsizliği ile sanal kaytarma davranışları arasındaki ilişkiye odaklanması çalışmanın özgün yönünü oluştursa da konunun daha önce az sayıdaki çalışmada tartişılmış olması, araştırma sonuçlarının kıyaslanmasına engel oluşturmaktadır. Ayrıca rol belirsizliği ve sanal kaytarma ilişkisi her ne kadar istatistiksel olarak anlamlı olsa da rol belirsizliğinin sanal kaytarma üzerindeki etkisinin sınırlı düzeyde olduğu görölmüştür. Bu bağlamda, rol belirsizliği değişkeninin yanında rol çatışması ve aşırı rol yüklemesi gibi diğer rol stresörlerinin de oluşturulacak araştırma modelleri içerisinde yer alması önerilmektedir. Araştırma kapsamında sınırlı sayıda katılımcıdan veri toplanmıştır. Bu sebeple ulaşılan sonuçları genellemek mümkün değildir. İleride yapılacak olan çalışmalarda, örneklem büyüklüğü genişletilerek ve veri temin edilen bölgeler arttırılarak sonuçların genellenebilirliği arttırılabilir.

KAYNAKÇA

- ACUNA, E. ve RODRIGUEZ, C. (2004). "The Treatment of Missing Values and Its Effect on Classifier Accuracy", (Ed.) BANKS, D., HOUSE, L., MCMORRIS, F.R., ARABIE, P. ve GAUL, W. Classification, Clustering, and Data Mining Applications, Springer, Berlin.
- ANANDARAJAN, M., SIMMERS, C. ve IGBARIA, M. (2000). "An Exploratory Investigation of The Antecedents and Impact of Internet Usage: An Individual Perspective", Behaviour & Information Technology, 19 (1), 69-85.
- ASLAN, ř. (2004). "Hastanelerde Örgütsel Çatışma: Teoriye Örnek Bir Uygulama", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (11), 599-617.
- BLANCHARD, A. L. ve HENLE, C. A. (2008). "Correlates of Different Forms of Cyberloafing: The Role of Norms and External Locus Of Control", Computers in Human Behavior, 24, 1067-1084.
- CANDAN, H. ve İNCE, M. (2016). "Siber Kaytarma ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Emniyet alışanları Üzerine Bir Araştırma", Nięde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi, 9(1), 229-235.
- CEYLAN, A. ve ULUTÖRK, Y. H. (2006). "The Relationship Between Role Ambiguity, Role Conflict, Job Satisfaction, and Performance", Journal of Dogus University, 7(1), 48-58.
- AVUşOğLU, S., PALAMUTçUOğLU, B. T. ve PALAMUTçUOğLU, A. (2017). "İş Tatmininin Sanal Kaytarma Üzerindeki Etkisi", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(19), 430-444.

- IVİLİDAĞ, A. (2017). “İş Yaşamında Sanal Kaytarmannın İş Stresi, İş Doyumu ile İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (59), 355-373.
- DEMİR, İ., ÜREK, D. ve UĞURLUOĞLU, Ö. (2017). “Sağlık alışanlarının Sanal Kaytarma Davranışlarının İşte Üretkenliklerine Etkisi”, AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology, 8(30), 291-303.
- DIDDEN, R., SCHOLTE, R. H., KORZİLİUS, H., De MOOR, J. M., VERMEULEN, A., O'REILLY, M. ve LANÇIONI, G. E. (2009). “Cyberbullying Among Students with An Intellectual and Developmental Disability in Special Education Settings”, Developmental Neurorehabilitation, 12(3), 146-151.
- DOĞAN, A., DEMİR, R. ve TÜRKMEN, E. (2016). “Rol Belirsizliğinin, Rol atışmasının ve Sosyal Desteğin Tükenmişliğe Etkisi: Devlet ve Vakıf Üniversitelerinde alışan Akademik Personelin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 30(1).
- DURBIN, J. ve WATSON, G. S. (1951). “Testing for Serial Correlation in Least Squares Regression”, II. Biometrika, 38 (1/2), 159-177.
- ELDEM, M. O. (2017). Endüstri 4.0., TMMOB EMO Ankara Şubesi Haber Bülteni, 3, 2.
- ERİĞÜÇ, G. K. (1994). Hastanelerde Personelin İşle İlgili Tutumları Personel Devri Ankara İli Örneği, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- FOLKMAN, S. ve R. S. LAZARUS. (1988). “Coping As a Mediator of Emotion”, Journal of Personality and Social Psychology, 54, 466-475.
- GARRETT, R. K. ve DANZIGER, J. N. (2008). “Disaffection or Expected Outcomes: Understanding Personal Internet Use During Work”, Journal of Computer-Mediated Communication, 13, 937–958.
- GREENFIELD, D. N. ve DAVIS, R. A. (2002). “Lost in Cyberspace: The Web@ Work”, CyberPsychology & Behavior, 5(4), 347-353.
- GÜNGÖR, M. (2016). Sanal Kaytarma ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi: Kamu ve Özel Sektör Üzerine bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- HAIR, J. F., BLACK, W. C., BABIN, B. J., ANDERSON, R. E. ve TATHAM, R. L. (2010). Multivariate Data Analysis, Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- HENLE, C. A. ve BLANCHARD, A. L. (2008). “The Interaction of Work Stressors and Organizational Sanctions on Cyberloafing”, Journal of Managerial Issues, 20(3), 383-400.
- KAHN, R. L., WOLFE, D. M., QUINN, R. P., SNOEK, J. D. ve ROSENTHAL, R. A. (1964). Organizational Stress: Studies in Role Conflict and Ambiguity, New York, NY, John Wiley & Sons.
- KORKUT, H., MUSTAN, T. ve YALÇINKAYA, M. (1999). “Araştırma Görevlilerinin Sorunları”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 5(1), 19-36.
- KOŞAR, S., SEZGİN, F. ve ASLAN, H. (2013). “Okul Müdürlerinin Resmî Görev Tanımlarının Dışında Olduğunu Düşündükleri İşlere İlişkin Görüşleri”, Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF), 33(1), 147-164.
- LIBERMAN, B., SEIDMAN, G., MCKENNA, K. Y. ve BUFFARDİ, L. E. (2011). “Employee Job Attitudes and Organizational Characteristics As Predictors of Cyberloafing”, Computers in Human Behavior, 27(6), 2192-2199.
- LIM, V. K. G. (2002). “The IT Way of Loafing on The Job: Cyberloafing, Neutralizing and Organizational Justice”, Journal of Organizational Behavior, 23, 675–694.

- LIM, V. K. G., TEO, T. S. H., ve LOO, G. L. (2002). "How Do I Loaf Here? Let Me Count The Ways", *Communications of the ACM*, 45, 66–70.
- LIM, V. K. G. ve TEO, T. S. H. (2005). "Prevalence, Perceived Seriousness, Justification and Regulation of Cyberloafing in Singapore: An Exploratory Study", *Information and Management*, 42, 1081–1093.
- MAHATANANKOON, P. (2006). "Predicting Cyber-Production Deviance in The Workplace", *International Journal of Internet and Enterprise Management*, 4, 314–330.
- MESSARRA, L. C., KARKOULIAN, S. ve MCCARTHY, R. (2011). "To Restrict or Not to Restrict Personal Internet Usage on The Job", *Education, Business and Society: Contemporary Middle Eastern Issues*, 4(4), 253-266.
- MILLS, J. E., HU, B., BELDONA, S. ve CLAY, J. (2001). "Cyberslacking! A liability Issue For Wired Workplaces", *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 42(5), 34-47.
- MYSAMMY (2013). Cyberloafing Infographic: Personal internet use at work infographic. (E.T.: 03.05.2018). www.mysammy.com/cyberloafing-personal-Internet-use-at-work-infographic
- NIAEI, M., PEIDAEI, M. M. ve NASIRIPOUR, A. A. (2014). "The Relation Between Staff Cyberloafing and Organizational Commitment in Organization of Environmental Protection", *Kuwait Chapter of the Arabian Journal of Business and Management Review*, 3(7), 59-71.
- ÖĞÜT, E., ŞAHİN, M. ve DEMİRSEL, M. T. (2013). "The Relationship Between Perceived Organizational Justice and Cyberloafing: Evidence From a Public Hospital in Turkey", *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4, 226-233.
- ÖRÜCÜ, E. ve YILDIZ, H. (2014). "İşyerinde Kişisel İnternet ve Teknoloji Kullanımı: Sanal Kaytarma", *Ege Akademik Bakış*, 14(1), 99-114.
- ÖZKALP, E., AYDIN, U. ve TEKELİ, S. (2012). "Sapkın Örgütsel Davranışlar ve Çalışma Yaşamında Yeni Bir Olgu: Sanal Kaytarma (Cyberloafing) ve İş İlişkilerine Etkileri", *Çimento İşveren*, 26(2), 18-33.
- POLATÇI, S. ve BOYRAZ, E. (2010). "Öğretmenlerin Öğrenilmiş Güçlülüklerinin Kaynak ve Sonuçlarına İlişkin Bir Model Önerisi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(4), 137-154.
- RESTUBOG, S. L. D., GARCIA, P. R. J. M., TOLEDANO, L. S., AMARNANI, R. K., TOLENTINO, L. R., ve TANG, R. L. (2011). "Yielding to (Cyber)-Temptation: Exploring the Buffering Role of Self-Control in the Relationship Between Organizational Justice and Cyberloafing Behavior in the Workplace", *Journal of Research in Personality*, 45(2), 247-251.
- RIZZO, J. R., House, R. J. ve LIRTZMAN, S. I. (1970). "Role Conflict and Ambiguity in Complex Organizations", *Administrative Science Quarterly*, 15(2),150-163.
- SAWITRI, H. S. R. (2012). "Role of Internet Experience in Moderating Influence of Work Stressor on Cyberloafing", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 57, 320-324.
- SAWITRI, H. S. R. ve CAHYADIN, M. (2012). "The Moderation Effect of Commitment to Supervisor and Internet Expertise on Work Stressor and Employee Cyberloafing: The Study on Employee of Local Government of Surakarta", *Journal of Indonesian Economy & Business*, 27(2), 271-284.
- SHAMSUDIN, F. M., SUBRAMANIAM, C. ve ALSHUAIBI, A. S. (2012). "The Effect of HR Practices, Leadership Style on Cyberdeviance: The Mediating Role of Organizational Commitment", *Journal of Marketing and Management*, 3(1), 22-48.
- SHARMA, S. K. ve GUPTA, J. N. (2004). "Improving Workers' Productivity and Reducing Internet Abuse", *The Journal of Computer Information Systems*, 44, 74-78.

- UGRIN, J. C., PEARSON, J. M. ve ODOM, M. D. (2008). "Profiling Cyber-Slackers in The Workplace: Demographic, Cultural, and Workplace Factors", *Journal of Internet Commerce*, 6(3), 75-89.
- URDAN, T. C. (2011). *Statistics in Plain English*, Routledge, New York.
- ÜNAL, Ö. F. ve TEKDEMİR, S. (2015). "Sanal Kaytarma: Bir Kamu Kurumunda Ampirik Bir Araştırma", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 95-118.
- VITAK J., CROUSE, J. ve LAROSE, R. (2011). "Personal Internet Use at Work: Understanding Cyberslacking", *Computers in Behavior*, 27(5), 1751-1759.
- WEATHERBEE, T.G. (2010). "Counterproductive Use of Technology at Work: Information & Communications Technologies and Cyberdeviance", *Human Resource Management Review*, 20(1), 35-44.
- YILDIZ, H., YILDIZ, B. ve ATEŞ, H. (2014). "Sanal Kaytarma Davranışlarının Sergirilmesinde Örgütsel Adalet Algısının Rolü Var Mıdır? ", 12. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri, 169-180.
- YOUNG, K. S. (2001). "Managing Employee Internet Abuse: A Comprehensive Plan to Increase Your Productivity and Reduce Liability", *Employee Internet Management*, 1-37.